

CREANGĂ ȘI PSEUDO-CREANGĂ ÎN CICLUL PRIMAR

Rocsana JOSANU*

Key words: Ion Creanga, writer, teaching stories, romanian school.

Într-un raport dat după asistarea la examenul de sfârșit de an la școala nr. 2 din Sărărie, institutorul Ion Creangă vorbește despre importanța învățământului primar, cu accent pus în special pe clasa I primară, pe care o numea „*cheia și lăcata instrucției primare, și aceasta, temelia pe care se razămă întregul învățământ*”, idee pe care o preluase de la înaintașul și unul din cei mai importanți mentori spirituali ai săi, Isaia Teodorescu¹, mai cunoscut sub numele de *Popa Duhu*. Dacă luăm în considerare aprecierea de care s-a bucurat abecedarul întocmit de Creangă în 1868, *Metoadă nouă de scriere și cetire pentru usul clasei întâi primare* – fiind singurul manual de acest fel care a circulat în școlile românești până prin 1888 – considerăm că opiniile sale în acest domeniu sunt demne de luat în seamă. De la prima ediție a *Metodei*, Creangă a căpătat recunoașterea și – pe lângă performanțele literare - este așezat printre marii metodiști ai României moderne.

De altfel, în 1876, M. Eminescu, în calitate de membru al Comisiei pentru examinarea cărților didactice, a trimis ministrului Cultelor și Instrucției Publice un raport asupra unui alt manual semnat de Creangă, *Povățuitoriu la cetire prin scriere*, în care scria: „*Deosebirea între metoda propusă de această broșură și învățarea rutinară și mecanică, precum se profesează ea în genere în școlile noastre, este deosebirea dintre învățământul viu și intuitiv și mecanismul mort al memorării de lucruri, neînțelese de copii și este deosebirea dintre pedagogie și dresură*”².

Mihail Sadoveanu, cel care a studiat în clasa I primară după metoda didactică propusă de Ion Creangă în abecedarul său, își amintea acest moment cu mare plăcere: „*Acum, cu bătaie de inimă, înțelegeam că am găsit cheia care deschide taina cetirii. Cum am ajuns acasă, m'am îngheboșat asupra cărțuliei mele și am izbutit odată să scot din ceață Ursul păcălit de vulpe și Acul și barosul, povestirile pentru copii ale lui Creangă, dela sfârșitul vechiului și uitatului său abecedar*”³.

Ironia sorții! Același Ion Creangă, remarcat încă din 1867 ca învățător, de Mihai Eminescu – pe atunci revizor școlar – în timpul unei inspecții, în care dascălul le povestea copiilor la ore *Capra cu trei iezi*, este aproape eliminat din abecedarele românești. Din păcate, programa școlară se pare că i-a uitat pe clasicii literaturii române; autori precum Creangă, Eminescu, Sadoveanu, Caragiale ș. a. au fost, încet-încet, înlocuiți cu alte nume necunoscute, scriitori de ocazie care au ca singur merit alcătuirea unor simple texte „de manual”, multe dintre acestea nerespectând nici o normă literară sau lingvistică.

Ion Creangă a scris o serie de povestiri didactice în folosul școlarilor din clasele I-IV. Printre acestea se numără, în afară de cele deja menționate mai sus, *Inul și cămeșa*, *Prostia omenească*, *Punguța cu doi bani*, *Fata babei și fata moșneagului*, *Povestea unui om leneș*. Acestea sunt pilde moralizatoare în care sunt puse în antiteză forțele binelui și răului și, așa cum e firesc, binele întotdeauna învinge răul, căci resortul care îl pune în mișcare este însăși Divinitatea. În aceeași categorie se înscriu și cele câteva poezii cu care a debutat scriitorul: *Păsărica în timpul iernii*, *Nu lucrezi, n-ai ce mânca!* și *Ia! Clopoțelul sună!* Așadar, în timpul orelor de clasă, diaconul-învățător Creangă își continua misiunea de educare a tinerelor generații și îndreptare a lor spre calea cea dreaptă, chiar și după ce fusese eliminat din cler, în 1872.

* Casa memorială „Ion Creangă”, Târgu Neamț, jud. Neamț.

¹ *Ion Creangă în amintirile contemporanilor*, ed. îngrijită de Daniel Corbu, Editura Princeps Edit, Iași, 2006, p. 134.

² *Ion Creangă. Documente*, ed. îngrijită de Gh. Ungureanu, Editura Pentru Literatură, 1964, cap. *Facsimile*.

³ I. D. Marin, *Pedagogia lui Creangă*, Editura Cugetarea – Georgescu Delafras, București IV. – Strada Popa Nan, 21, p. 49.

În prezent, scrierile semnate de Creangă se regăsește doar pasager în manualele ciclului primar. În cadrul învățământului preșcolar, situația e aceeași. Doar dragostea unor educatori față de povestitor face ca, în timpul orelor de la grădiniță, copiii să afle câte ceva despre *Capra cu trei iezi* sau *Punguța cu doi bani*. Totul se leagă, deci, de conștiința educatorilor. Norocul noilor generații de astăzi este acela de a crește alături de părinți sau bunici care au învățat despre Creangă, l-au citit și l-au iubit. În acest fel, mulți află de poveștile lui încă din familie.

Există însă și cadre didactice ce tolerează studierea pseudo-operei lui Creangă. În ultimii ani, au apărut o serie de scrieri care încearcă o modernizare a poveștilor sale. Așa se face că, la întrebarea „copii, unde s-a ascuns iedul cel mic al caprei pentru a scăpa de lup?”, răspunsul surprinzător este următorul: „în ceas!” Iată că acei „epigoni”, care urmăresc scoaterea de profit din publicarea unor texte de valoare discutabilă, au îndrăznit să răstălmăcească până și capodopere literare, îmbrăcându-le într-o carcasă modernă care nu atrage câtuși de puțin cititorul către lectură. Probabil ceea ce nu au înțeles încă acești autori este că, rupându-l pe Creangă de tradiție, modernizându-l, savoarea operei sale se pierde. Tradiția face parte din scrierile sale la fel ca limbajul autentic moldovenesc, umorul debordant și, mai ales, oralitatea sa, fără de egal în literatura română. Fără toate acestea, nu putem vorbi de opera lui Creangă.

La fel se întâmplă în cazul cursului primar. În clasa I, un singur text semnat de humuleștean este trecut în manual: *Păsărica în timpul iernii*, de aceea copiii rămân cu vaga impresie că autorul este, de fapt, un mare poet. În clasa a doua, apare *Povestea unui om leneș*, dar nu un fragment din textul original, ci o repovestire, un fel de rezumat care transmite elevilor subiectul poveștii, într-un limbaj sec, lipsit de savoare, convențional, de ziar.

Ciudat sau nu, dar parcă o tendință asemănătoare de „modernitate” se observă și la examenele de capacitate sau bacalaureat, atunci când elevii sunt puși să analizeze fragmente banale, fără a se ridica la un nivel admisibil de licență literară. Departe de orice justificări și intenții nobile, autorii acestor epurări literare din școlile noastre dau senzația că lucrează exact la temelia ființei noastre naționale. Parcă ar dori a ne convinge, dacă nu pe noi, cel puțin pe generațiile următoare, că suntem un popor fără geniu literar, lipsit de tradiții, fără obiceiuri, depersonalizat, numai bun de asimilat într-o lume a Europei, în care totuși, aspirațiile și mândria națională sunt valori net superioare năzuințelor pantagruelice cărora suntem învățați a le da prioritate în prezent.

Până în clasa a patra, studierea lui Creangă lasă mult de dorit și toate aceste texte pe care el le-a destinat copiilor de la „vârsta cea fericită” se pierd în uitare. De aici, trecerea se face, brusc, către *Amintiri din copilărie*, operă pe cât de frumoasă, pe atât de dificilă în unele locuri.

Studiind cu atenție *Amintirile...*, se observă că, atât tematica, cât și limbajul, sunt ordonate cronologic: în partea întâi, este povestită viața din primii ani de școală, la Humulești și Broșteni, cu năzbâtiile specifice acelei vârste de 8-10 ani: calul bălan, prinsul muștelor cu ceaslovul, caprele Irinucăi. Urmează apoi partea a doua, care marchează perioada dintre 10-14 ani, unde se derulează alte întâmplări, în acord cu schimbarea anilor: la cireșe, la scăldat, pupăza din tei, la urât, smântânitul oalelor. Partea a treia înregistrează o schimbare de registru: odată cu înscrierea la Școala Domnească din Târgu Neamț și apoi, plecarea la Fălticeni, se trece la perioada adolescenței, în care întâmplările hazlii se leagă de petrecerile pe care le dădeau și farsele făcute unul altuia, în timp ce ultima parte marchează desprinderea de copilărie și trecerea către maturitate.

Fiecare capitol este realizat cu astfel de mijloace artistice și de limbaj, încât să fie înțeles de copii diferit, pe măsura înaintării în vârstă. Prin urmare, elevii din școlile românești nu pot fi lipsiți de savoarea și privilegiul de a lua contact cu primele învățături ale vieții, cu hazul și ironia dascălului Creangă, ajungând să descopere această capodoperă a lui Creangă în mod treptat. În același timp, acum se ține cont de modificarea perioadelor de creștere față de cum se proceda în urmă cu aproximativ două sute de ani. Astfel, studierea *Amintirilor...* trebuie să se facă treptat, din clasa întâi până într-a patra - primele două părți - urmând ca la ciclul II să fie citit și analizat restul textului.

Un alt aspect al problemei se referă la rostul povestirii la ore, pe care Creangă îl practica adesea, mai ales când observa diminuarea atenției elevilor. Iată ce nota cu finețe unul dintre foștii săi învățăcei: „*Lecțiile făcându-le cu dor de lumină, erau foarte atrăgătoare, așa că de atenție nu se plângea. Când vedea copiii obosiți le spunea câte o istorioară de se stricau băieții de răs și*

apoi începeau munca cu mai multă plăcere”⁴. În prezent, prin comparație, în școlile românești, dacă învățătorul vede copiii neatenți, le pune muzica la casetofon, ei se agită puțin și relaxarea e gata. Cadrul didactic a fost și încă mai reprezintă un model pentru tinerii școlari, mai ales la vârsta desprinderii de căminul părintesc. Prin urmare, dacă învățătorul le oferă exemplul unei lecturi atractive (și ce poate fi mai atractiv pentru un copil de 8-12 ani decât o poveste de Ion Creangă?!), mai târziu ei se vor îndrepta singuri către bibliotecă, microbul curiozității de a căuta în cărți fiindu-le deja indus.

După cum se știe, cultura este cartea de vizită a unei nații. Astfel, literatura ca parte componentă a manifestărilor culturale, este reprezentată prin scriitorii săi cei mai de seamă. Aceștia s-au impus în critica literară deoarece, printre temele abordate în scrierile lor, se regăsesc promovarea conștiinței naționale, iubirea de țară și cunoașterea istoriei neamului din care fac parte. Prin urmare, educația ar trebui să se axeze în primul rând pe studierea acestor autori.

Părintele Iustin Pârvu, binecunoscutul stareț al mănăstirii Petru-Vodă din județul Neamț, spunea: „*Acasă a fost pentru mine totdeauna locul în care am văzut că oamenii au frică de Dumnezeu, respectă tradiția și valorile neamului. (...) Dacă nu respecți tradiția, care e legătura ta cu trecutul, e rădăcina ta puternică, cum să mai ai pretenția să rezisti în fața loviturilor prezentului și viitorului?*”⁵. Când vom ști să acordăm atenția cuvenită respectării trecutului și vom promova ceea ce este specific românesc, refuzând să împrumutăm de la alții „modernismul” exacerbat, îi vom ajuta într-adevăr pe copiii noștri să se simtă aici, în Țara lor, Acasă.

CREANGA ET PSEUDO-CREANGA DANS L'ENSEIGNEMENT PRIMAIRE

Le plus grand conteur roumain, Ion Creangă, qui a vécu entre 1837-1889, a été aussi un des plus importants méthodistes de la Roumanie moderne.

En 1868, il a publié *Méthode nouvelle d'écriture et de lecture pour la classe première*, considéré le premier abécédaire roumain moderne en graphie latine. Dans ce livre d'école, il a remplacé l'ancienne méthode de la mémorisation mécanique par une autre, nommée „scriptolègue”, basée sur l'intuition et la pensée.

À la même occasion, Creangă a écrit quelques contes didactiques très utiles pour l'éducation des élèves: *La chèvre et les trois chevreaux*, *Le conte du porc*, *La fille de la vieille et la fille du vieux*, *La sottise humaine*, *Le lin et la chemise* et d'autres. Malheureusement, à présent ses écrits, d'une grande valeur littéraire, manquent presque du tout des livres d'école roumains; leurs pages sont envahies par d'autres textes sans aucune saveur, signés par des auteurs d'occasion.

Il paraît que le but des spécialistes du ministère de l'enseignement roumain est de „moderniser” complètement ce domaine en renonçant aux traditions, au spécifique national et à l'histoire, même littéraire.

Dans la littérature roumaine, il y a une série d'écrivains renommés et appréciés, parmi lesquels I. Creangă, le poète M. Eminescu, le romancier M. Sadoveanu e. a. qui ont lutté en écrit pour le progrès de leur nation. Par la suite, pour que le peuple roumain garde sa souveraineté à l'avenir, ce produit importé qui s'appelle „modernisme exacerbé” doit être remplacé par les valeurs anciennes authentiques, qui sont une riche carte de visite dans le monde.

⁴ Mihai Lupescu, *Amintiri despre Creangă*, în *Ion Creangă în amintirile contemporanilor*, ed. îngrijită de Daniel Corbu, Editura Princeps Edit, Iași, 2006, p. 134.

⁵ Părintele Iustin Pârvu, *Daruri duhovnicești*, ed. a II-a, îngrijită de Adrian Alui Gheorghe, Editura EIKON, Cluj-Napoca, 2010, p. 9.